

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 12, Αρ. 4 (2023)

ICODL2023

Πρακτικά του 12^{ου} Συνεδρίου

για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση
Η εξ αποστάσεως και συμβατική εκπαίδευση στην ψηφιακή εποχή

Αθήνα, 24 έως 26 Νοεμβρίου 2023

Τόμος 4

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Αντώνης Λιοναράκης

Ευαγγελία Μανούσου

ISBN 978-618-5335-22-9
ISBN SET 978-618-82258-5-5

ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών,
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Ελληνικό Δίκτυο
Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης

Ο ρόλος των δασκάλων σε Δημοτικά Σχολεία
στην αξιοποίηση της Τηλεκπαίδευσης κατά τη
διδασκτική διαδικασία των γλωσσικών μαθημάτων
την περίοδο του κορωνοϊού

Φίλιππος Ευαγγέλου, Ιωάννης Φύκαρης

doi: [10.12681/icodl.5521](https://doi.org/10.12681/icodl.5521)

Copyright © 2024, Φίλιππος Ευαγγέλου, Ιωάννης Φύκαρης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Ο ρόλος των δασκάλων σε Δημοτικά Σχολεία στην αξιοποίηση της Τηλεκπαίδευσης κατά τη διδακτική διαδικασία των γλωσσικών μαθημάτων την περίοδο του κορωνοϊού

The role of teachers in primary schools in the use of Online Teaching and Learning in the teaching process of language lessons during the covid-19 period

Ευαγγέλου Φίλιππος
Μέλος Σ.Ε.Π.
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
filipevang@gmail.com

Φύκαρης Ιωάννης
Αναπληρωτής καθηγητής
Τμήμα Φιλολογίας
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
ifykaris@uoi.gr

Περίληψη

Την περίοδο της πανδημίας του κορωνοϊού η εξαναγκαστική αναστολή της διαζώσης λειτουργίας των σχολείων και η επείγουσα αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης διαμόρφωσε ποικιλία στάσεων και απόψεων των εκπαιδευτικών αναφορικά με την επίδραση της τηλεκπαίδευσης στη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία. Στη βάση αυτή σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση του ρόλου των δασκάλων σε Δημοτικά Σχολεία στην αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης κατά τη διδακτική διαδικασία των γλωσσικών μαθημάτων την περίοδο του κορωνοϊού. Το δείγμα της ποσοτικής έρευνας αποτέλεσαν τριακόσιοι ογδόντα ένα δάσκαλοι. Για την πραγματοποίηση της έρευνας και για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε δομημένο ερωτηματολόγιο και τα βασικά εξαγόμενα της έρευνας συνοψίζονται στα εξής: οι στάσεις και απόψεις των δασκάλων για τον ρόλο του εκπαιδευτικού - αναφορικά με την αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικού - μαθητών, την αξιοποίηση διδακτικών πρακτικών - στη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία των γλωσσικών μαθημάτων, προκύπτει ότι επικεντρώνονται μεταξύ των αρνητικών και ουδέτερων - δηλαδή ούτε θετικές ούτε αρνητικές - δηλώσεων.

Λέξεις-κλειδιά

ρόλος δασκάλων, τηλεκπαίδευση, Δημοτικά Σχολεία, απόψεις, γλωσσικά μαθήματα, περίοδος κορωνοϊού

Abstract

During the period of the coronavirus pandemic, the forced suspension of the face-to-face operation of schools and the urgent use of Online Teaching and Learning shaped a variety of attitudes and opinions of teachers regarding the impact of Online Teaching and Learning on the teaching and learning process. On this basis, the purpose of this study is to investigate the role of teachers in primary schools in the utilization of Online Teaching and Learning in the teaching process of language classes during the coronal period. Three hundred and eighty-one teachers constituted the sample of the quantitative study. A structured questionnaire was used to carry out the research and collect the data. The main findings of the research can be summarized as follows: teachers' attitudes and opinions on the role of the teacher - regarding the interaction between teacher - students, the use of teaching practices - in the teaching and learning process of language courses, are concentrated between negative and neutral - i.e. neither positive nor negative - statements.

Keywords

role of teachers, Online Teaching and Learning, primary schools, views, language lessons, covid-19 period

1. Εισαγωγή

Οι επιδράσεις της πανδημίας του κορωνοϊού (Covid-19) σε όλους τους πολίτες σε παγκόσμιο επίπεδο ήταν το έναυσμα για την πραγματοποίηση πλήθους ερευνών από την αρχική εφαρμογή των μέτρων προστασίας από τη διάδοση του ιού (Brooks et al., 2020; Τσιχουρίδης κ.ά., 2021; Van Hecke et al., 2021; Williamson et al., 2020). Στο πλαίσιο αυτό σε διεθνές επίπεδο εντάσσονται και οι ερευνητικές προσεγγίσεις, που αναφέρονται στον τρόπο με τον οποίο επιχειρήθηκε από διάφορες χώρες η προσαρμογή των εκπαιδευτικών τους συστημάτων, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η επείγουσα κατάσταση της πανδημίας στις διδακτικές διαδικασίες (Αναστασιάδης, 2020; Abidah et al., 2020; Baxter, 2021; Bozkurt & Sharma, 2020; Cedefop, 2020;

Makrakis & Kostoulas - Makrakis, 2021; Reimers et al., 2020; Zhang et al., 2020; Wulff, 2021).

Στο πλαίσιο αντιμετώπισης των συνθηκών αυτών, κατά τη διάρκεια τήρησης των μέτρων εγκλεισμού η δια ζώσης διδασκαλία αντικαταστάθηκε από την εξ αποστάσεως εκπαίδευση (εξΑΕ) και ειδικότερα από την Τηλεκπαίδευση (Ferri et al., 2020; König et al., 2020). Η ανάγκη αυτή οδήγησε σε μία νέα «κανονικότητα» στον χώρο της εκπαίδευσης. Ωστόσο, η αξιοποίηση της Τηλεκπαίδευσης έγινε σε σύντομο χρόνο και έκτακτα, χωρίς να υπάρχει η κατάλληλη προετοιμασία και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, η αξιοποίηση των κατάλληλων εκπαιδευτικών ηλεκτρονικών πλατφορμών και οι απαραίτητες ψηφιακές δεξιότητες τόσο των μαθητών όσο και των εκπαιδευτικών (Nikolopoulou & Kousloglou, 2022; Ράμμος & Μπράτισης, 2020).

Η Τηλεκπαίδευση εφαρμόστηκε στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, χωρίς να στηρίζεται σε ένα συνεκτικό εκπαιδευτικό και παιδαγωγικό πλαίσιο αρχών και μεθοδολογίας, διότι οι συνθήκες ήταν πρωτόγνωρες λόγω της έκτακτης κατάστασης της αναστολής λειτουργίας των σχολείων (Λιοναράκης κ.ά., 2020). Τη συγκεκριμένη περίοδο η αναφορά στον όρο «εξ αποστάσεως» εστιάζει στην έννοια της χωρικής απόστασης των συμμετεχόντων στη διδακτική διαδικασία (Αναστασιάδης, 2020). Σε αρκετές περιπτώσεις οι επείγουσες συνθήκες διαστρεβλώνουν την ουσιαστική αξία της Τηλεκπαίδευσης και είναι απαραίτητο να διασαφηνισθεί ότι στην προκειμένη περίπτωση δεν είναι απλά μια προσομοίωση της εκπαίδευσης στην τάξη. Η Τηλεκπαίδευση διαθέτει τα δικά της χαρακτηριστικά, τη μεθοδολογία και συγκεκριμένες απαιτήσεις για τη λειτουργία της (Λιοναράκης, Μανούσου & Χαρτοφύλακα, 2020).

Ειδικότερα, στην Ελλάδα το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων επιδίωξε την άμεση αντιμετώπιση των έκτακτων διδακτικών αναγκαιοτήτων ενεργοποιώντας ψηφιακές πλατφόρμες σύγχρονης και ασύγχρονης εξΑΕ, που συνέβαλαν στην εξ αποστάσεως διδασκαλία και επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών. Η Τηλεκπαίδευση φάνηκε να συνέβαλε σημαντικά ώστε να μην αποκοπεί η επαφή μαθητών και εκπαιδευτικών με τη μαθησιακή και διδακτική διαδικασία σε αυτές τις επείγουσες απαιτήσεις (Ράμμος & Μπράτισης, 2020).

Ωστόσο, από την εφαρμογή της Τηλεκπαίδευσης προέκυψε πλήθος σημαντικών προβλημάτων αναφορικά με την ετοιμότητα των εκπαιδευτικών, την αρτιότητα τεχνικών και ψηφιακών υποδομών, την καθοδήγηση των μαθητών στους νέους τρόπους μάθησης, την έλλειψη αλληλεπίδρασης εκπαιδευτικών και μαθητών κατά τη μάθηση και γενικότερα ποιότητας και αποτελεσματικότητας ως προς την παιδαγωγική και διάσταση αξιοποίησης της Τηλεκπαίδευσης (Αναστασιάδης, 2020; Giovannella et al., 2020; Ferri et al., 2020; Rapanta et al., 2020; Trust & Whallen, 2020). Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι η εξαναγκαστική αναστολή της διαζώσης λειτουργίας των σχολείων, αλλά και η ξαφνική εφαρμογή της εξΑΕ, διαμόρφωσε ποικιλία στάσεων και απόψεων των εκπαιδευτικών αναφορικά με την αξιοποίηση της Τηλεκπαίδευσης. Η ταχεία και ξαφνική μετάβαση από την πρόσωπο με πρόσωπο διδασκαλία στην τηλεκπαίδευση συνδέεται με προκλήσεις, περιορισμούς, αλλά και ευκαιρίες που αξίζει να διερευνηθούν (Ewing & Cooper, 2021; Nikolopoulou & Kousloglou, 2022; Onyema et al., 2020). Στο πλαίσιο αυτό σε διεθνές επίπεδο αναπτύχθηκε έντονο ερευνητικό ενδιαφέρον για τη μελέτη ανάλογων μεθοδολογικών και διδακτικών πρακτικών, καθώς και των προσωπικών απόψεων και στάσεων όσων εκπαιδευτικών αξιοποίησαν την τηλεκπαίδευση (Kiernan, 2020; Μουζάκης κ.ά., 2021). Χαρακτηριστικά οι Williamson et al. (2020) χαρακτηρίζουν τις πρακτικές της τηλεκπαίδευσης ως «την παιδαγωγική της πανδημίας».

Ταυτόχρονα, μη υπάρχοντος ανάλογου θεσμικού πλαισίου λειτουργίας της τηλεκπαίδευσης στην Ελλάδα, με εξαίρεση τη λειτουργία του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, η αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στον ελληνικό εκπαιδευτικό χώρο ως μια νέα προοπτική διδακτικής εφαρμογής (Σπανού & Κώστας, 2021). Μέσω της τηλεκπαίδευσης προβλήθηκαν νέες εκπαιδευτικές και διδακτικές προκλήσεις, τόσο για τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές, όπως είναι νέες δεξιότητες προσέγγισης της γνώσης, όσο και για τους γονείς, όπως είναι η συνδρομή στα παιδιά τους κατά τη διάρκεια υλοποίησης της τηλεκπαίδευσης (Αναστασιάδης, 2020). Τα τελευταία δεδομένα ανάγουν την αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης σε μια ενδιαφέρουσα μορφή εξΑΕ για παρατήρηση και μελέτη, αφού για πρώτη φορά εφαρμόστηκε καθολικά.

Σε όλη αυτή τη διαδικασία ουσιαστικό ρόλο διαδραμάτισαν οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι εκλήθησαν να διαχειριστούν τις νέες διδακτικές συνθήκες με αποτελεσματικό τρόπο, προκειμένου να επιτευχθούν τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα με βάση τα Προγράμματα Σπουδών (Zhang, 2018; Φύκαρης, 2021). Οι εκπαιδευτικοί έπρεπε να βρουν τρόπους να συνδεθούν με τους μαθητές και να μεταβούν γρήγορα στην αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης. Αυτοί οι τύποι μάθησης και διδασκαλίας δεν είναι νέοι στον κλάδο της Διδακτικής, αλλά είναι μια νέα εμπειρία για αρκετούς εκπαιδευτικούς που οδήγησε και στην αλλαγή του ρόλου τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας του κορωνοϊού (Kaden, 2020).

Στο πλαίσιο αυτό της επείγουσας διδακτικής αξιοποίησης της τηλεκπαίδευσης οι στάσεις και απόψεις των εκπαιδευτικών επί της δυναμικής διδακτικής αξιοποίησης της τηλεκπαίδευσης συνιστούν βασική παράμετρο, ώστε να αναδειχθούν τα προβλήματα που βίωσαν οι εκπαιδευτικοί κατά τη διδακτική διαδικασία, για χρονικό διάστημα δυο περίπου διδακτικών ετών (Κενελίδου κ.ά, 2017; Aslan & Zhu, 2016, Trust & Whallen, 2020). Αυτή η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών συμβάλλει εποικοδομητικά στην εμβάθυνση της εφαρμογής της τηλεκπαίδευσης με την ανάδειξη των δυνατοτήτων και περιορισμών της, στην απόκτηση επάρκειας και ετοιμότητας για την αποτελεσματική υποστήριξη σε παρόμοιες μελλοντικές καταστάσεις και κατ' επέκταση στην υποστήριξη των εκπαιδευτικών και μαθητών να ανταποκριθούν σε αυτές.

Σε προέκταση της ανωτέρω προβληματικής το αντικείμενο της παρούσας έρευνας αποτελεί η διερεύνηση του ρόλου των δασκάλων σε Δημοτικά Σχολεία στην αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης κατά τη διδακτική διαδικασία των γλωσσικών μαθημάτων την περίοδο του κορωνοϊού. Στο πλαίσιο αυτό η δομή της παρούσας εργασίας επιμερίζεται στην εισαγωγή, στη Μέθοδο της έρευνας, στα ερευνητικά εξαγόμενα, στη συζήτηση και στα συμπεράσματα.

2. Μέθοδος

2.1 Ο σκοπός της έρευνας και τα ερευνητικά ερωτήματα

Ο σκοπός της παρούσας έρευνας αφορά τη διερεύνηση του ρόλου – στάσεις και απόψεις - των δασκάλων σε Δημοτικά Σχολεία στην αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης

κατά τη διδακτική διαδικασία των γλωσσικών μαθημάτων την περίοδο του κορωνοϊού.

Τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας έρευνας διατυπώνονται ως ακολούθως:

- 1^ο ερευνητικό ερώτημα: σε ποιον βαθμό θεωρούν τα υποκείμενα της έρευνας ότι οι δάσκαλοι/ες με την αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης στη διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων στοχεύουν όχι μόνο στη μετάδοση γνώσεων αλλά στην αλληλεπίδραση (διάλογος, συμμετοχή, ερωτήσεις, κ.λπ.) μεταξύ εκπαιδευτικού – μαθητών και στην καλλιέργεια δεξιοτήτων, όπως είναι η κριτική σκέψη, η δημιουργικότητα, κ.λπ.;
- 2^ο ερευνητικό ερώτημα: σε ποιον βαθμό θεωρούν τα υποκείμενα της έρευνας ότι οι δάσκαλοι/ες με την αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης έχουν τη δυνατότητα να προβαίνουν στην εφαρμογή εναλλακτικών διδακτικών τεχνικών (καταιγισμός ιδεών, εννοιολογική χαρτογράφηση, κ.λπ.) και διδακτικών δυνατοτήτων - όπως είναι η διαφοροποιημένη διδασκαλία - στη διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων;

2.2 Πληθυσμός και Δείγμα της έρευνας

Πληθυσμό της έρευνας αποτελεί το σύνολο των δασκάλων στην Πρωτοβάθμια εκπαίδευση στην ελληνική επικράτεια.

Η επιλογή του δείγματος έγινε με την «κατά συστάδες» τυχαία δειγματοληψία (Cohen et al., 2000) μέσα από ένα κατάλογο όλων των σχολικών μονάδων της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης όλης της χώρας. Πιο αναλυτικά, από το συνολικό κατάλογο των σχολικών μονάδων, επιλέχθηκαν τυχαία 1.000 σχολικές μονάδες. Στη συνέχεια, από αυτές τις σχολικές μονάδες επιλέχθηκε το δείγμα των δασκάλων, που κλήθηκαν να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο της έρευνας και αποτέλεσαν τα υποκείμενα της έρευνας, τα οποία αριθμητικά ήταν τριακόσια ογδόντα ένα (381). Από τους δασκάλους/ες αυτούς/ες οι 128 ήταν άνδρες (33,6%) και οι 253 γυναίκες (66,4%).

Ταυτόχρονα, χρησιμοποιήθηκε η ποσοτική προσέγγιση/έρευνα διότι όλα τα προαναφερόμενα χαρακτηριστικά προς διερεύνηση (στάσεις, απόψεις,

πεποιθήσεις) ερευνώνται καταλληλότερα με δημοσκοπική έρευνα με χρήση ερωτηματολογίου, η οποία είναι ποσοτικού τύπου έρευνα (Creswell, 2016; Robson & McCartan, 2015).

Για να διασφαλιστεί η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου από τους εκπαιδευτικούς του δείγματος, ο ερευνητής έλαβε υπόψη στην παρούσα έρευνα τις εξής παραμέτρους: α) το ερωτηματολόγιο – που στάλθηκε ηλεκτρονικά στους εκπαιδευτικούς του δείγματος – συνοδευόταν από μια αναλυτική επιστολή, β) μετά από την ηλεκτρονική αποστολή του ερωτηματολογίου, ο ερευνητής τηλεφώνησε προσωπικά σε κάθε εκπαιδευτικό του δείγματος, γ) ο ερευνητής ενημέρωσε κατά την τηλεφωνική επικοινωνία τον κάθε εκπαιδευτικό ότι η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου απαιτούσε 5 – 10 λεπτά, δ) ο ερευνητής ενημέρωσε κατά την τηλεφωνική επικοινωνία τον κάθε εκπαιδευτικό ότι η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου ήταν εθελοντική και ανώνυμη, ε) μετά από 15 ημέρες από την αρχική αποστολή του ερωτηματολογίου, ο ερευνητής πρόβει σε δεύτερη τηλεφωνική επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς που δεν είχαν συμπληρώσει το ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο.

2.3 Χρονική περίοδος υλοποίησης της έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από αρχές Μαΐου έως τέλος Ιουνίου 2021. Το δείγμα της έρευνας προέκυψε από δασκάλους σε Δημοτικά Σχολεία όλης της Ελλάδας.

2.4 Συλλογή των δεδομένων

Για την πραγματοποίηση της προτεινόμενης έρευνας και για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ως ερευνητικό εργαλείο δομημένο ερωτηματολόγιο με «κλειστού» τύπου ερωτήσεις πεντάβαθμης κλίμακας Likert, οι οποίες διευκολύνουν τη σύνδεση με τους στόχους και τα ερευνητικά ερωτήματα της προτεινόμενης έρευνας (Robson & McCartan, 2015) και ικανοποιούν τους δυο παραμέτρους: α) οι τιμές τους είναι αμοιβαία αποκλειόμενες, β) οι τιμές τους καλύπτουν όλο το εύρος των πιθανών απαντήσεων. Οι ερωτήσεις «κλειστού» τύπου προσφέρουν τη δυνατότητα περισσότερο ελεγχόμενης τυποποίησης των απαντήσεων και μέσω αυτής αποτελεσματικές συγκρίσεις απαντήσεων, είναι

εύκολα κατανοητές και συγκεκριμένες ως προς τις απαντήσεις (Friborg & Rosenvige, 2013). Επίσης, οι ερωτήσεις «κλειστού» τύπου προσφέρουν τις ίδιες δυνατότητες απαντήσεων σε όλους τους συμμετέχοντες στην έρευνα, αποφέρουν δεδομένα ευκολότερα διαχειρίσιμα και στατιστικά επεξεργάσιμα (Gaskell et al., 2016).

Στο παρόν άρθρο αναλύονται τέσσερις – που αφορούν τις στάσεις και απόψεις των δασκάλων για τον ρόλο τους στην αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης των γλωσσικών μαθημάτων - από τις είκοσι τρεις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου. Οι υπόλοιπες ερωτήσεις σχετίζονται με τους εξής άξονες/παράγοντες:

- τη διδακτική δυνατότητα της τηλεκπαίδευσης στη διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων
- την επίτευξη των διδακτικών στόχων του Προγράμματος των γλωσσικών μαθημάτων με την αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης.
- τη συσχέτιση των προτεινόμενων μεθόδων διδασκαλίας στα Προγράμματα Σπουδών των γλωσσικών μαθημάτων κατά την αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης.
- τη Δυνατότητα ανάπτυξης των προτεινόμενων στα Προγράμματα Σπουδών περιεχομένων μάθησης των γλωσσικών μαθημάτων με την αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης.

Το ερωτηματολόγιο κατασκευάστηκε στην ηλεκτρονική πλατφόρμα Google Forms, διότι με τον τρόπο αυτό δίνεται η δυνατότητα διαμοιρασμού του σε σύντομο χρονικό διάστημα στα υποκείμενα της έρευνας, ενώ επιτρέπει να έχουμε μεγάλα δείγματα απαντήσεων με σχετικά μικρή πρόσθετη προσπάθεια (Robson & McCartan, 2015). Επιπρόσθετα, με τον τρόπο αυτό διασφαλίζεται η ανωνυμία των υποκειμένων έρευνας, κάτι το οποίο αποτελεί βασικό στοιχείο της αξιοπιστίας της έρευνας.

Ο σύνδεσμος, που δημιουργήθηκε και αντιστοιχεί στο ερωτηματολόγιο, αποστάλθηκε με email στα υποκείμενα της έρευνας. Με τη συμπλήρωση των ερωτήσεων και την υποβολή τους, η βάση δεδομένων του ερωτηματολογίου ενημερώθηκε σε πραγματικό χρόνο, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα άμεσης πρόσβασης στα ερευνητικά δεδομένα για περαιτέρω στατιστική επεξεργασία και

ανάλυση από τον ερευνητή. Παράλληλα, διασφαλίστηκε και η μοναδικότητα στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου για κάθε υποκείμενο της έρευνας.

Η στατιστική ανάλυση, επεξεργασία και ερμηνεία των εμπειρικών δεδομένων υλοποιήθηκε με την χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS. Πιο συγκεκριμένα, η ανάλυση των ερωτήσεων έγινε ως εξής: α) αρχικά πραγματοποιήθηκε έλεγχος αξιοπιστίας του ερωτηματολογίου με τον δείκτη Cronbach – Alpha.

β) Κατόπιν πραγματοποιήθηκε ανάλυση των συχνοτήτων οι οποίες προέκυψαν από τις καταγραφές των απαντήσεων που δόθηκαν.

γ) Παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και η τυπική απόκλιση των μεταβλητών.

2.5 Αξιοπιστία ερευνητικού εργαλείου

Η αξιοπιστία του ερωτηματολογίου ελέγχθηκε με τον δείκτη αξιοπιστίας Cronbach's Alpha και διαπιστώθηκε ότι έχει τιμή $\alpha=0,931 > 0,7$ στο σύνολο των 23 μεταβλητών (στην παρούσα έρευνα αναλύονται 4 μεταβλητές – ερωτήσεις). Κατά συνέπεια, το ερωτηματολόγιο θεωρείται αξιόπιστο λόγω της ικανοποιητικής και υψηλής τιμής του δείκτη.

Πίνακας 1: Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	361	94,8
	Excluded ^a	20	5,2
	Total	381	100,0

Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Πίνακας 2: Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,931	23

2.6 Εγκυρότητα του ερευνητικού εργαλείου

Η εγκυρότητα στα ποσοτικά δεδομένα βελτιώνεται μέσα από την προσεκτική δειγματοληψία, την κατάλληλη επιλογή ερευνητικού οργάνου και την ορθή στατιστική διαχείριση των δεδομένων. Η εξωτερική εγκυρότητα αναφέρεται στο βαθμό όπου τα αποτελέσματα μπορούν να γενικευτούν στον ευρύτερο πληθυσμό.

Παράλληλα, όσον αφορά την εξασφάλιση της εσωτερικής εγκυρότητας πραγματοποιήθηκαν τα εξής (Creswell, 2016; Cohen et al., 2000):

- Στην αρχή ακολουθήθηκαν βασικοί κανόνες για την κατασκευή σωστού ερωτηματολογίου, όπως οι ερωτήσεις ήταν σύντομες αλλά και σωστά διατυπωμένες.
- Δόθηκε έμφαση στους κανόνες για την ακριβή αλλά και σαφή διατύπωση των ερωτήσεων στο ερωτηματολόγιο ως προς τα υποκείμενα της έρευνας.
- Δόθηκε έμφαση οι κατηγορίες απαντήσεων να μην επικαλύπτονται και να είναι ισορροπημένες.
- Δόθηκε προσοχή στη χορήγηση σαφών οδηγιών συμπλήρωσης του ερευνητικού εργαλείου καθώς και στη διαβεβαίωσή των συμμετεχόντων για την ανωνυμία των απαντήσεων, ώστε να μη φοβηθούν να απαντήσουν αυτό ακριβώς που νιώθουν και να είναι ειλικρινείς.
- Δόθηκε το ερωτηματολόγιο σε 30 δασκάλους/ες για να γίνει δοκιμαστική χρήση - πιλοτική έρευνα - ώστε να εξασφαλιστεί η καταλληλότητα του περιεχομένου και να διατυπωθούν με σαφήνεια οι ερωτήσεις, γεγονός που συμβάλλει στην αξιοπιστία των απαντήσεων των συμμετεχόντων καθώς κατανοούν σε τι απαντούν.
- Έγινε έλεγχος των ερωτήσεων από ειδικό – κριτικό αναγνώστη οι οποίες κρίθηκαν κατάλληλες για να αποδειχθεί η εγκυρότητα του περιεχομένου.

2.7 Περιορισμοί της έρευνας

Βασικό περιορισμό της έρευνας αποτελεί ο σχετικός περιορισμένος αριθμός του δείγματος, με συνέπεια να μην είναι εφικτό τα εξαγόμενα πορίσματα να είναι γενικεύσιμα.

3. Ερευνητικά εξαγόμενα

3.1 Ανάλυση δεδομένων ως προς την συχνότητα για 4 μεταβλητές - ερωτήσεις της έρευνας

Ακολουθεί η ανάλυση δεδομένων ως προς την συχνότητα για 4 μεταβλητές - ερωτήσεις της έρευνας με την παράθεση πινάκων και την περιγραφή των αποτελεσμάτων.

Πίνακας 3: Οι συχνότητες ως προς τη μεταβλητή – ερώτηση (1)

Μεταβλητή (1)	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
καθόλου	54	14,2
λίγο	162	42,5
μέτρια	137	36,0
πολύ	26	6,8
πάρα πολύ	2	0,5
Σύνολο	381	100

Στη μεταβλητή - ερώτηση (1): «σε ποιον βαθμό θεωρείτε ότι με την τηλεκπαίδευση προάγεται η αλληλεπίδραση (διάλογος, συμμετοχή, ερωτήσεις, κ.λπ.) μεταξύ εκπαιδευτικού - μαθητών στη διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων;» από τους 381 δασκάλους που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο (Πίνακας 3), οι 54 (14,2%) απάντησαν «καθόλου», οι 162 (42,5%) απάντησαν «λίγο», οι 137 (36%) απάντησαν «μέτρια», οι 26 (6,8%) απάντησαν «πολύ» και οι 2 (0,5%) απάντησαν «πάρα πολύ».

Πίνακας 4: Οι συχνότητες ως προς τη μεταβλητή – ερώτηση (2)

Μεταβλητή (2)	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
καθόλου	61	16,1
λίγο	125	33,0
μέτρια	137	36,1
πολύ	52	13,7
πάρα πολύ	4	1,1
Missing Value	2	
Σύνολο	381	100

Στη μεταβλητή-ερώτηση (2): «Σε ποιον βαθμό θεωρείτε ότι με την τηλεκπαίδευση ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να διαφοροποιεί τη διδασκαλία του λαμβάνοντας υπόψη τα ενδιαφέροντα των μαθητών στη διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων;» από τους 381 εκπαιδευτικούς που συμπλήρωσαν το

ερωτηματολόγιο (Πίνακας 4), οι 61 (16,1%) απάντησαν «καθόλου», οι 125 (33%) απάντησαν «λίγο», οι 137 (36,1%) απάντησαν «μέτρια», οι 52 (13,7%) απάντησαν «πολύ» και οι 4 (1,1%) απάντησαν «πάρα πολύ».

Πίνακας 5: Οι συχνότητες ως προς τη μεταβλητή – ερώτηση (3)

Μεταβλητή (3)	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
καθόλου	31	8,2
λίγο	119	31,3
μέτρια	131	34,5
πολύ	90	23,7
πάρα πολύ	9	2,4
Missing Value	1	
Σύνολο	381	100

Στη μεταβλητή - ερώτηση (3): «Σε ποιον βαθμό θεωρείτε ότι με την τηλεκπαίδευση ο εκπαιδευτικός μπορεί να προβαίνει στη χρήση εναλλακτικών τεχνικών διδασκαλίας (καταιγισμός ιδεών, εννοιολογική χαρτογράφηση, κ.λπ.) στη διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων;», από τους 381 δασκάλους που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο (Πίνακας 5), οι 31 (8,2%) απάντησαν «καθόλου», οι 119 (31,3%) απάντησαν «λίγο», οι 131 (34,5%) απάντησαν «μέτρια», οι 90 (23,7%) απάντησαν «πολύ» και οι 9 (2,4%) απάντησαν «πάρα πολύ»

Πίνακας 6: Οι συχνότητες ως προς τη μεταβλητή – ερώτηση (4)

Μεταβλητή (4)	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
καθόλου	42	11,1
λίγο	159	42,1
μέτρια	147	38,9
πολύ	29	7,7
πάρα πολύ	1	0,3
Missing Value	3	
Σύνολο	381	100

Στη μεταβλητή-ερώτηση (4): «Σε ποιον βαθμό θεωρείτε ότι με την τηλεκπαίδευση οι μαθητές αναπτύσσουν δεξιότητες κριτικής αντίληψης των πληροφοριακών δεδομένων στη διδασκαλία των γλωσσικών μαθημάτων;» από τους 381 δασκάλους που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο (Πίνακας 6), οι 42 (11,1%) απάντησαν «καθόλου», οι 159 (42,1%) απάντησαν «λίγο», οι 147 (38,9%) απάντησαν «μέτρια», οι 29 (7,7%) απάντησαν «πολύ» και ένας (0,3%) απάντησε «πάρα πολύ»

3.2 Μέσοι όροι και τυπική απόκλιση των μεταβλητών

Στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 7) παρουσιάζονται οι μέσοι όροι και η τυπική απόκλιση των μεταβλητών, που αποτελεί ένα μέτρο που υποδηλώνει το κατά πόσο διαφέρουν οι τιμές της μεταβλητής από το μέσο όρο τους (μικρή απόκλιση συνεπάγεται μεγάλη συγκέντρωση των τιμών της μεταβλητής γύρω από το μέσο όρο, ενώ μεγάλη απόκλιση συνεπάγεται μικρή συγκέντρωση και μεγαλύτερο «άπλωμα»).

Χρησιμοποιήθηκε πεντάβαθμη κλίμακα τύπου Likert με τις εξής επιλογές: 1=καθόλου, 2=λίγο, 3=μέτρια, 4=πολύ, 5=πάρα πολύ. Κατά συνέπεια, όσο πιο κοντά στο 1 είναι ο μέσος όρος μιας δήλωσης τόσο πιο αρνητικά βαθμολόγησαν οι ερωτηθέντες και όσο πιο κοντά στο 5 τόσο πιο θετικά βαθμολόγησαν.

Πίνακας 7: Μέσοι όροι και Τυπική Απόκλιση των 4 ερωτήσεων – Μεταβλητών

Μεταβλητή – Ερώτηση	N	Ελάχιστο	Μέγιστο	Μέσος Όρος	Τυπική Απόκλιση
μεταβλητή - ερώτηση (1)	381	1,00	5,00	2,37	0,83
μεταβλητή - ερώτηση (2)	379	1,00	5,00	2,50	0,95
μεταβλητή - ερώτηση (3)	380	1,00	5,00	2,80	0,97
μεταβλητή - ερώτηση (4)	378	1,00	5,00	2,43	0,79

Στη μεταβλητή - ερώτηση (1) ο μέσος όρος είναι 2,37 (τυπική απόκλιση 0,83), δηλαδή βρίσκεται αρκετά πιο πάνω από το 2 που αντιστοιχεί στην απάντηση «λίγο». Κατά συνέπεια, οι στάσεις και απόψεις των ερωτηθέντων προσεγγίζουν την ουδετερότητα (Πίνακας 7).

Στη μεταβλητή - ερώτηση (2) ο μέσος όρος είναι 2,50 (τυπική απόκλιση 0,95), δηλαδή βρίσκεται αρκετά πιο πάνω από το 2 που αντιστοιχεί στην απάντηση «λίγο». Κατά συνέπεια, οι στάσεις και απόψεις των ερωτηθέντων προσεγγίζουν την ουδετερότητα (Πίνακας 7).

Στη μεταβλητή - ερώτηση (3) ο μέσος όρος είναι 2,80 (τυπική απόκλιση 0,97), δηλαδή βρίσκεται κοντά στο 3 που αντιστοιχεί στην απάντηση «μέτρια». Συνεπώς, οι στάσεις και απόψεις (ή οι δηλώσεις) των ερωτηθέντων είναι πιο πάνω από τη μέση, δηλαδή απομακρύνονται από τις αρνητικές δηλώσεις και την ουδετερότητα και τείνουν προς τις θετικές (Πίνακας 7).

Στη μεταβλητή - ερώτηση (4) ο μέσος όρος είναι 2,43 (τυπική απόκλιση 0,79), δηλαδή βρίσκεται αρκετά πιο πάνω από το 2 που αντιστοιχεί στην απάντηση «λίγο». Κατά συνέπεια, οι στάσεις και απόψεις των ερωτηθέντων προσεγγίζουν την ουδετερότητα (Πίνακας 7).

4. Συζήτηση

Ο έλεγχος ως προς πρώτο ερευνητικό ερώτημα προκύπτει από τις απαντήσεις των δασκάλων στη 2^η και 3^η ερώτηση (πίνακες συχνοτήτων (4), (5) και πίνακας (7) μέσων όρων) και για το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα προκύπτει από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών στη 1^η και 4^η ερώτηση (πίνακες συχνοτήτων (3), (6) και πίνακας (7) μέσων όρων). Πιο συγκεκριμένα, για το πρώτο ερευνητικό ερώτημα από τις απαντήσεις των υποκειμένων της έρευνας προκύπτει ότι οι στάσεις και απόψεις τους είναι περίπου ουδέτερες, δηλαδή ούτε θετικές ούτε αρνητικές, σχετικά με τη δυνατότητα των δασκάλων να προβαίνουν στην εφαρμογή εναλλακτικών διδακτικών τεχνικών (καταιγισμός ιδεών, εννοιολογική χαρτογράφηση, κ.λπ.) και διδακτικών δυνατοτήτων - όπως είναι η διαφοροποιημένη διδασκαλία - κατά την αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης. Παράλληλα, για το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα από τις απαντήσεις των υποκειμένων της έρευνας προκύπτει ότι οι στάσεις και απόψεις τους τείνουν να είναι αρνητικές σχετικά με τον ρόλο του δασκάλου στην αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης αναφορικά με την αλληλεπίδραση (διάλογος, συμμετοχή, ερωτήσεις, κ.λπ.) μεταξύ εκπαιδευτικού – μαθητών και την καλλιέργεια δεξιοτήτων, όπως είναι η κριτική σκέψη, κ.λπ.

Ειδικότερα, στην ερώτηση (1) υψηλό ποσοστό (78,5%) των δασκάλων απάντησε μεταξύ των δηλώσεων «λίγο» και «μέτρια» (Πίνακες 3 και 7), δηλαδή οι δηλώσεις τους τείνουν να είναι αρνητικές. Χαρακτηριστικά, ανάλογες δηλώσεις προκύπτουν σε έρευνα του Μουζάκη και συνεργατών του (2021) όπου οι εκπαιδευτικοί επισημαίνουν ότι η έλλειψη διαδραστικότητας και ουσιαστικής επαφής μεταξύ εκπαιδευτικού με τους μαθητές είχε ως συνέπεια οι μαθητές να περιορίζονται σε «ρόλο παθητικού δέκτη». Σε συναφείς έρευνες (Αναστασιάδης, 2020; Αραβαντινού & Κώστας, 2022; Cardullo et al., 2021; Ferri et al., 2020; Giovannella et al., 2020; Jimoyiannis et al., 2021; Kocoglu & Tekdal, 2020; Korkmaz & Toraman, 2020; Moser

et al., 2021; Μουζάκης κ.ά., 2021) γίνεται αναφορά για τη μειωμένη αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητών και την περιορισμένη συμμετοχή των μαθητών στη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία. Ακόμη, σε άλλες έρευνες (Μαραγκάκη, 2021; Μπακιρτζή, 2021) διαπιστώνεται ότι η έλλειψη εξοικείωσης με ομαδοσυνεργατικές μορφές μάθησης, τα τεχνικής φύσεως προβλήματα που προέκυψαν και οι κλειστές κάμερες κατά τη διάρκεια των τηλεμαθημάτων αποτέλεσαν ανασταλτικούς παράγοντες για την ανάπτυξη αλληλεπίδρασης. Επίσης, σε πολύ πρόσφατες έρευνες (Adarkwah, 2021; Orhan & Beyhan, 2020; Ξαφάκος κ.ά., 2022) διαπιστώθηκε ότι η τηλεκπαίδευση ήταν λιγότερο επιτυχημένη από ό,τι η τυπική εκπαίδευση εξαιτίας της έλλειψης επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης. Τα δεδομένα αυτά ενισχύουν το γεγονός ότι το στοιχείο της αλληλεπίδρασης μεταξύ των μαθητών στη διαδικασία της τηλεκπαίδευσης αποτελεί κύριο ζητούμενο (Kesim, 2019; Φύκαρης, 2021).

Στην ερώτηση (2) οι μισοί δασκάλων/ες (49,8%) απάντησαν μεταξύ των δηλώσεων «μέτρια» και «πολύ». (Πίνακες 4 και 7). Στην ερώτηση (3) - συναφή με την ερώτηση (2) - ποσοστό αρκετά πάνω από τους μισούς δασκάλους/ες (58,2%) απάντησαν μεταξύ των δηλώσεων «μέτρια» και «πολύ» (Πίνακες 5 και 7), γεγονός που καταδεικνύει την ουδετερότητα των δηλώσεων των δασκάλων. Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση έχουν εντοπιστεί παρόμοια αποτελέσματα σε έρευνες και μελέτες - που σχετίζονται με σύγχρονες μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας – όπου αναδεικνύεται η ουδετερότητα και αμφισημία των δηλώσεων των εκπαιδευτικών.

Σε προέκταση αυτής της προβληματικής, εντοπίζονται από την μια πλευρά έρευνες (Adu - Gyamfi, et. al., 2019; Doghonadze et al., 2020; Kocoglu & Tekdal, 2020) όπου οι εκπαιδευτικοί δεν θεώρησαν ποιοτική και σύγχρονη την απομακρυσμένη διδασκαλία, που υλοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας, αφού εφαρμόστηκε η παραδοσιακή δασκαλοκεντρική μέθοδος διδασκαλίας, καθώς επίσης επισήμαναν και την αδυναμία να εφαρμόσουν σύγχρονες μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας λόγω έλλειψης γνώσεων πληροφορικής και έλλειψης χρόνου προετοιμασίας (Hebebcı et al., 2020). Από την άλλη πλευρά, σε σχετικές μελέτες για το θέμα αυτό (Adu-Gyamfi et. al., 2019; Φύκαρης, 2021) διαπιστώθηκε ότι, συνήθως, οι διδάσκοντες χρησιμοποιούν τα ίδια μέσα διδασκαλίας και την ίδια

διδασκαλία, που αξιοποιούν και στη δια ζώσης διδασκαλία. Επίσης, σε άλλες έρευνες (Αραβαντινού, 2021; Jimoyiannis et al., 2021; Κορρές & Σοφός, 2021; Lapada et al., 2020) προέκυψε ότι οι εκπαιδευτικοί είχαν τη διάθεση να χρησιμοποιήσουν νέες πρακτικές μάθησης και διαδικτυακά εργαλεία, επισημαίνοντας χαρακτηριστικά ότι αρκετοί μαθητές συμμετείχαν περισσότερο σε δραστηριότητες μάθησης μέσω της τεχνολογίας και των σύγχρονων μεθόδων και τεχνικών διδασκαλίας συγκριτικά με την παρουσία τους στη δια ζώσης διδασκαλία (Bergdahl & Nouri, 2020). Σε προέκταση των τελευταίων ερευνών, σε συναφείς μελέτες (Camacho et al. 2020; Κελεπούρης, 2021) αναφέρεται ότι οι εκπαιδευτικοί προσπάθησαν να εφαρμόσουν μια σειρά από καλές πρακτικές, μετατοπίζοντας τη διδασκαλία από μία δασκαλοκεντρική διάσταση σε μια πιο μαθητοκεντρική θέση. Μολονότι στην πρώτη φάση της πανδημίας εφάρμοζαν την τηλεκπαίδευση βασισμένοι στο μοντέλο της δια ζώσης διδασκαλίας, σταδιακά διαφοροποίησαν ελαφρά τη στόχευσή τους ανακαλύπτοντας εργαλεία και μέσα που τους παρέχει το διαδίκτυο. Χαρακτηριστικά, προσάρμοσαν σε σύντομο χρονικό διάστημα το εκπαιδευτικό τους έργο πραγματοποιώντας αλλαγές σε τεχνικές και μεθόδους όπου χρειαζόταν, όπως είναι οι ομάδες εργασίας μελέτες (Camacho et al. 2020; Κελεπούρης, 2021).

Στην ερώτηση (4) αρκετά υψηλό ποσοστό (81%) των δασκάλων απάντησε μεταξύ των δηλώσεων «λίγο» και «μέτρια» (Πίνακες 6 και 7), δηλαδή οι δηλώσεις τους τείνουν να είναι αρνητικές. Με τις δηλώσεις αυτές έχουν συνάφεια τα δεδομένα που αναφέρονται σε έρευνες (Αναστασιάδης, 2014; Niemi & Kousa, 2020; Ζέρζη, 2021) στις οποίες αναφέρεται ότι με την αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης, πολλές φορές, η έμφαση δίνεται στην μετάδοση των πληροφοριών, με αποτέλεσμα να παραγνωρίζονται τόσο οι παιδαγωγικές προϋποθέσεις που θα πρέπει να διέπουν ένα μαθησιακό περιβάλλον όσο και η καλλιέργεια δεξιοτήτων των μαθητών, όπως είναι η κριτική σκέψη, η δημιουργικότητα, κ.λπ..

5. Συμπεράσματα

Από την επεξεργασία και ανάλυση των απαντήσεων των υποκειμένων της έρευνας, σε συνδυασμό με τον έλεγχο των ερευνητικών ερωτημάτων, προκύπτει ότι οι στάσεις και απόψεις των δασκάλων ποικίλουν - επικεντρώνονται μεταξύ αρνητικών

και ουδέτερων δηλώσεων - για τον ρόλο τους στην αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης κατά τη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία των γλωσσικών μαθημάτων. Τα παραπάνω ευρήματα που σχετίζονται με τον ρόλο του/της δασκάλου/ας και ειδικότερα με διδακτικές πρακτικές και προσεγγίσεις που χρησιμοποιούνται κατά την αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης, καταδεικνύουν ότι η τηλεκπαίδευση ως μέσο εκπαίδευσης και μάθησης διακρίνεται τόσο από πλεονεκτήματα όσο και από μειονεκτήματα.

Πιο συγκεκριμένα, από την μια πλευρά κατά την τηλεκπαίδευση, ο εκπαιδευτικός με την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, λαμβάνοντας υπόψη τα ενδιαφέροντα των μαθητών, μπορεί να τους καθοδηγήσει να προσεγγίσουν – με αξιοποίηση εναλλακτικών τεχνικών διδασκαλίας, όπως είναι ο καταιγισμός ιδεών, η εννοιολογική χαρτογράφηση, κ.λπ.- ποικιλότητα τη μαθησιακή διαδικασία, δηλαδή να αλληλεπιδράσουν και να λειτουργήσουν με πολυτροπικό τρόπο στην προσέγγιση του μαθησιακού αντικειμένου και κατ' επέκταση στη διδασκαλία. Από την άλλη πλευρά, με βάση τις αρνητικές δηλώσεις των υποκειμένων της έρευνας αναφορικά με την αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικού – μαθητών και την καλλιέργεια δεξιοτήτων, αξίζει να σημειωθεί ότι ακόμη και στη δεύτερη περίοδο της πανδημίας - την περίοδο Οκτωβρίου 2020 έως αρχές Μαΐου 2021 – παρότι αναμενόταν ότι θα υλοποιηθούν ουσιαστικές δράσεις σχετικά με τις παιδαγωγικές και διδακτικές διαστάσεις της τηλεκπαίδευσης, διαπιστώνεται ότι δόθηκε έμφαση στην τεχνολογική διάσταση αντί της σχεδίασης και εφαρμογής ενός παιδαγωγικού πλαισίου. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην άκριτη μεταφορά των λειτουργιών του σχολικού περιβάλλοντος σε ένα σύστημα εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης που διαμόρφωσε το «δασκαλοκεντρικό χαρακτήρα» της τηλεκπαίδευσης και τη μειωμένη αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτικού – μαθητή, καθώς επίσης και στην έμφαση από πλευράς εκπαιδευτικού της μετάδοσης πληροφοριών και γνώσεων (Αναστασιάδης, 2020; Καλατζής, 2022). Με άλλα λόγια, διαπιστώνεται ότι ενυπάρχει αυξημένη πιθανότητα η οποιαδήποτε διδασκαλία, όπου αξιοποιούνται οι νέες τεχνολογίες και στην προκειμένη περίπτωση η Τηλεκπαίδευση, να «χαθεί» σε μια ανώφελη περιήγηση, χωρίς σαφή προσανατολισμό στο βαθύτερο νόημά της (Φύκαρης, 2021).

Στο πλαίσιο αυτής της προβληματικής ο εκπαιδευτικός είναι σημαντικό να αποκτήσει μια κριτική κατανόηση των νέων πραγματικοτήτων που διαμόρφωσε η πανδημία του κορωνοϊού με την επείγουσα αξιοποίηση της τηλεκπαίδευσης στην εκπαιδευτική διαδικασία (Κουλαουζίδης, 2022). Ειδικότερα, είναι αναγκαία μια αναστοχαστική διαδικασία από πλευράς του εκπαιδευτικού που είναι εφικτό να οικοδομήσει εξ αρχής τους νέους ρόλους του στη νέα διδακτική πραγματικότητα. Με άλλα λόγια, ο εκπαιδευτικός καλείται να διαπιστώσει τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της αξιοποίησης της τηλεκπαίδευσης και να αποφασίζει με συγκεκριμένα κριτήρια για το είδος των μέσων διδασκαλίας που θα αξιοποιήσει στη διδασκαλία του, δίνοντας έμφαση στην παιδαγωγική διάσταση της εξΑΕ και στην προκειμένη περίπτωση της τηλεκπαίδευσης (Αναστασιάδης, 2020; Κουνατίδου, 2021; Λιοναράκης, κ.α., 2020). (Βούλγαρη & Κουτρούμπα, 2020; Κουτρούμπα κ.ά., 2020; Ρήγα κ.ά., 2022; Φύκαρης, 2021).

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Abidah, A., Hidaayatullaah, H. N., Simamora, R. M., Fehabutar, D. & Mutakinati, L. (2020). The Impact of Covid-19 to Indonesian Education and Its Relation to the Philosophy of "Merdeka Belajar". *Studies in Philosophy of Science and Education*, 1(1), 38-49.
- Adarkwah, M. A. (2021). 'I'm Not Against Online Teaching, but What about Us?' ICT in Ghana post Covid-19. *Education and Information Technologies*, 26, 1665-1685.
- Adu-Gyamfi, E., Kwadwo Addo, P. & Asamoah-Boateng, C. (2019). An Examination of Differences between the Mean Indicator Ratings by Different Stakeholders in Distance Education Program. *International Journal of Higher Education*, 8(4), 72-78.
- Αναστασιάδης, Π. (2014). Η έρευνα για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση με τη χρήση των ΤΠΕ (e - learning) στο Ελληνικό Τυπικό Εκπαιδευτικό Σύστημα. Ανασκόπηση και προοπτικές για την Πρωτοβάθμια, Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 10 (1), 5-32. doi:<https://doi.org/10.12681/jode.9809>
- Αναστασιάδης, Π. (2020). Η Σχολική Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση στην εποχή του Κορωνοϊού COVID-19: το παράδειγμα της Ελλάδας και η πρόκληση της μετάβασης στο «Ανοικτό Σχολείο της Διερευνητικής Μάθησης, της Συνεργατικής Δημιουργικότητας και της Κοινωνικής Αλληλεγγύης». *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 16 (2), 20-48. Doi:doi:<https://doi.org/10.12681/jode.25506>
- Αραβαντινού, Δ. (2021). *Η Επείγουσα Διαδικτυακή Εκπαίδευση στην Α/βάθμια Εκπαίδευση κατά την περίοδο της πανδημίας "Covid-19": Διερεύνηση απόψεων, πρακτικών και προβλημάτων που προέκυψαν το σχολικό έτος 2019-2020*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία, Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και εκπαιδευτικού σχεδιασμού. Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Ρόδος.

- Αραβαντινού, Δ. & Κώστας, Α. (2022). Επείγουσα Απομακρυσμένη Διδασκαλία (ΕΑΔ) στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση κατά την 1η Περίοδο της Πανδημίας COVID-19: Μια Ποιοτική Διερεύνηση Απόψεων, Πρακτικών και Προβλημάτων σε Εκπαιδευτικούς και Γονείς. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.), *Πρακτικά 11ου Διεθνούς Συνεδρίου για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, (τόμ. 7, μέρος Α', σσ. 60 - 70). Αθήνα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ελληνικό Δίκτυο Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης.
- Aslan, A. & Zhu, C. (2016). Influencing factors and integration of ICT into teaching practices of pre-service and starting teachers. *International Journal of Research in Education and Science*, 2 (2), 359–370.
- Baxter, J. (2021). Dr Jacqueline Baxter, Editor in Chief, interviews Dr Tracey Burns on the OECD about the impact of COVID 19 on education across OECD countries. *Management in Education*, Vol. 35 (1) 69-71. Doi: 10.1177/0892020620954585
- Bergdahl, N. & Nouri, J. (2020). Student engagement and disengagement in TEL – The role of gaming, gender and non-native students. *Research in Learning Technology*, 28. 1 – 16. <https://doi.org/10.25304/rlt.v28.2293>
- Βούλγαρη, Ρ., & Κουτρούμπα, Κ. (2020). Απόψεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για τον εκπαιδευτικό αναστοχασμό. *International Journal of Educational Innovation*, 2 (4), 31-42.
- Bozkurt, A., & Sharma, R. C. (2020). Emergency remote teaching in a time of global crisis due to CoronaVirus pandemic. *Asian Journal of Distance Education*, 15 (1), i -vi. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3778083>
- Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N. & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395, 912-920.
- Camacho, A. C. L. F., Joaquim, F. L., de Menezes, H. F. & Sant'Anna, R. M. (2020). Tutoring in distance education in times of COVID-19: relevant guidelines. *Research, Society and Development*, 9 (5), 1-12.
- Cardullo, V., Wang, C.-H., Burton, M. & Dong, J. (2021). K-12 teachers' remote teaching self-efficacy during the pandemic. *Journal of Research in Innovative Teaching & Learning*, 2397–7604.
- Cedefop (2020). How are European countries managing apprenticeships to respond to the Covid-19 crisis? Synthesis report based on information provided by Cedefop community of apprenticeship experts. Retrieved on 10/05/21 from URL: https://www.cedefop.europa.eu/files/cedefop_community_apprenticeship_experts_synthesis_is_how_are_european_countries_managing_apprenticeships_to_respond_to_the_coronavirus_crisis.pdf
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2000). *Research Methods in Education* (5th Ed.). Routledge Falmer, London.
- Creswell, J.W. (2016). *Η έρευνα στην εκπαίδευση. Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και Αξιολόγηση της Ποσοτικής και Ποιοτικής Έρευνας*. Αθήνα: Εκδόσεις Ίων
- Doghonadze, N., Aliyev, A., Halawachy, H., Knodel, L. & Adedoyin, A.,S. (2020). The Degree of Readiness to Total Distance Learning in the Face of COVID-19 - Teachers' View (Case of Azerbaijan, Georgia, Iraq, Nigeria, UK and Ukraine). *Journal of Education in Black Sea Region*, 5 (2) 2-41.
- Ewing, L.A. & Cooper, H. (2021). Technology-enabled remote learning during Covid-19: Perspectives of Australian teachers, students and parents. *Technology, Pedagogy and Education*. 30, 39–54.

- Ferri, F., Grifoni, P. & Guzzo, T. (2020). Online Learning and Emergency Remote Teaching: Opportunities and Challenges in Emergency Situations. *Societies*, 10, 86. Doi:10.3390/soc10040086.
- Friborg, O., & Rosenvinge, J. H. (2013). A comparison of open-ended and closed questions in the prediction of mental health. *Quality & Quantity*, 47 (3), 1397–1411. doi:10.1007/s11135-011-9597-8
- Ζέρζη, Ε. (2021). *Δυνατότητες και αδυναμίες κατά την εφαρμογή της εξ αποστάσεως σχολικής εκπαίδευσης στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Διερεύνηση επιμορφωτικών αναγκών των εκπαιδευτικών*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών. Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών: Εκπαίδευση Ενηλίκων. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.
- Gaskell, G., Hohl, K. & Gerber, M.M. (2016). Do closed survey questions overestimate public perceptions of food risks? *Journal of Risk Research*, 20 (8), 1038-1052. DOI: 10.1080/13669877.2016.1147492
- Giovannella, C., Passarelli, M. & Persico, D. (2020). The effects of the Covid-19 pandemic on Italian learning ecosystems: The school teachers' perspective at the steady state. *Interaction Design and Architecture(s) Journal*, 45, 264-286. Retrieved on 10/05/21 from URL: http://www.mifav.uniroma2.it/inevent/events/idea2010/doc/45_12.pdf
- Hebebcı, M. T., Bertiz, Y. & Alan, S. (2020). Investigation of views of students and teachers on distance education practices during the Coronavirus (COVID-19) Pandemic. *International Journal of Technology in Education and Science (IJTES)*, 4(4), 267-282.
- Jimoyiannis, A., Koukis, N. & Tsiotakis, P. (2021). Shifting to emergency remote teaching due to the COVID-19 pandemic: An investigation of Greek teachers' beliefs and experiences. In A. Reis, J. Barroso, J. B. Lopes, T. Mikropoulos & C.-W. Fan (Eds.), *Technology and Innovation in Learning, Teaching and Education* (pp. 320-329). Cham, Switzerland: Springer.
- Kaden, U. (2020). COVID-19 School Closure-Related Changes to the Professional Life of a K–12 Teacher. *Education Sciences*. 10 (6), 165. <https://doi.org/10.3390/educsci10060165>
- Κελεπούρης, Ι. (2021). *Εξ αποστάσεως διδασκαλία φυσικών επιστημών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Αποτίμηση της εφαρμογής στην περίοδο της πανδημίας – Θετικά και αρνητικά σημεία για τους μαθητές*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία. Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών. Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών: Επιστήμες της Αγωγής. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα.
- Κενελίδου, Π., Αντωνίου, Π. & Παπαδάκης, Σ. (2017). Η εξ αποστάσεως σχολική εκπαίδευση. Συστηματική ανασκόπηση της ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.), *Πρακτικά 9ου Διεθνούς Συνεδρίου για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση* (τόμ.2, μέρος Α', σσ. 168 - 184). Αθήνα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ελληνικό Δίκτυο Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης. Doi: <http://dx.doi.org/10.12681/icodl.1141>, Ανακτήθηκε 27 Οκτωβρίου, 2020, από <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/view/1141/1301>
- Kesim, E. (2019). A study of the graduate theses on distance learning administration in Turkey from 1999 to 2019. *Journal of Distance Education*, 21 (2), 17 - 36.
- Kiernan, J. E. (2020). Pedagogical commentary: Teaching through a pandemic. *Social Sciences & Humanities Open*, 2, 100071.
- Kocoglu, E. & Tekdal, D. (2020). Analysis of distance education activities conducted during covid-19 pandemic. *Academic journals*, 15 (9), 536-543.

- König, J., Jäger-Biela, D., & Glutsch, N. (2020). Adapting to online teaching during COVID-19 school closure: teacher education and teacher competence effects among early career teachers in Germany. *European Journal of Teacher Education*, 43 (4), 608-622, Doi: 10.1080/02619768.2020.1809650
- Κορρές, Δ., & Σοφός, Α. (2021). Στάσεις και Αντιλήψεις εκπαιδευτικών ΕΠΑ.Λ. για την εξ αποστάσεως διδασκαλία όπως εφαρμόστηκε με την προσέγγιση "Μαθαίνουμε στο σπίτι". Στο Α. Σοφός, Α. Κώστας, Γ. Φούζας & Β. Παράσχου (Επιμ.), *Πρακτικά του 1ου Διεθνούς Συνεδρίου «Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες: Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις»* (σσ. 122 - 135). Ηλεκτρονική έκδοση: Ελληνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης.
- Korkmaz, G. & Toraman, C. (2020). Are We Ready for the Post-COVID-19 Educational Practice? An Investigation into What Educators Think as to Online Learning. *International Journal of Technology in Education and Science*, 4 (4), 293 – 309.
- Κουλαουζίδης, Γ. (2022). Η κρίση της πανδημίας ως συλλογικό αποπροσανατολιστικό βίωμα: εξετάζοντας την πανδημία με όρους της θεωρίας μετασχηματισμού. *Διαδικτυακό συνέδριο του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ με θέμα: «Η εμπειρία της πανδημίας της νόσου Covid-19 στην εκπαίδευση και κατάρτιση ενηλίκων: διαστάσεις, συνέπειες, προοπτικές»*. [βίντεο]. Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.
- Κουτρούμπα, Κ., Βούλγαρη, Ρ., & Αντωνοπούλου, Α. (2020). Εκπαιδευτικός αναστοχασμός: Η μεταγνωστική ανατροφοδότηση στη διδακτική πράξη. *Επιστήμες Αγωγής*, 1/2020, 112- 128
- Λιοναράκης, Α., Μανούσου, Ε., Χαρτοφύλακα, Τ., Παπαδημητρίου, Σ. & Ιωακειμίδου, Β. (2020). Editorial. Διακήρυξη για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση. *Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 16 (1), 4-8. Doi: <https://doi.org/10.12681/jode.23741>.
- Λιοναράκης, Α., Μανούσου, Ε. & Χαρτοφύλακα, Α. (2020). Η εμπειρία του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου και η αξιοποίησή της σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Ανακτήθηκε 27 Οκτωβρίου, 2020, από <https://www.esos.gr/arthra/66695/i-empeiria-toy-ellinikoy-anoiktoy-panepistimiou-kai-i-axiopoisi-tis-se-oles-tis>
- Makrakis, V. & Kostoulas-Makrakis, N. (2021). Responsibility and Co-Responsibility in Light of COVID-19 and Education for Sustainability through an Aristotelian Lens. *Sustainability and Climate Change*. 14 (3), 158 – 165. <https://doi.org/10.1089/scc.2020.0075>
- Μαραγκάκη, Μ. (2021). *Διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του νομού Κορινθίας αναφορικά με τα οφέλη, τα εμπόδια και την αποτελεσματικότητα της απομακρυσμένης διδασκαλίας, κατά την έκτακτη εφαρμογή της στα σχολεία την περίοδο της πανδημίας του κορωνοϊού*. Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία. Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Κόρινθος.
- Moser, K. M., Wei, T. & Brenner, D. (2021). Remote teaching during COVID-19: Implications from a national survey of language educators. *System*, 97, 102431. <https://doi.org/10.3102/1684906>
- Μουζάκης, Χ., Κουτρομάνος, Γ. & Τσώλη, Κ. (2021). Επείγουσα Απομακρυσμένη Διδασκαλία κατά τη Διάρκεια της Πανδημίας: Πεποιθήσεις και Εμπειρίες Εκπαιδευτικών. Στο Θ. Μπράττισης (επιμ.), *Πρακτικά Εργασιών 12ου Πανελληνίου και Διεθνούς Συνεδρίου «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»* (σσ. 108-115). ΠΔΜ, Φλώρινα, 14-16 Μαΐου 2021.
- Μπακιρτζή, Ι. (2021). Κλείσιμο σχολείων. Και τώρα τι; - Μια διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών για τη σύγχρονη και ασύγχρονη εκπαίδευση. Στο Α. Σοφός, Α. Κώστας, Γ. Φούζας & Β. Παράσχου (Επιμ.), *Πρακτικά του 1ου Διεθνούς Συνεδρίου «Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες: Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας*

πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις» (σσ. 324 - 330). Ηλεκτρονική έκδοση: Ελληνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης.

- Niemi, H. M. & Kousa, P. (2020). A case study of students' and teachers' perceptions in a Finnish high school during the COVID pandemic. *International Journal of Technology in Education and Science (IJTES)*, 4 (4), 352-369.
- Nikolopoulou, K. & Kousloglou, M. (2022). Online Teaching in COVID-19 Pandemic: Secondary School Teachers' Beliefs on Teaching Presence and School Support. *Education Sciences*.12, 216. <https://doi.org/10.3390/educsci12030216>
- Ξαφάκος, Ε. Τζήλου, Γ. & Πασιόπουλος, Γ. (2022). Απόψεις και στάσεις των δασκάλων σχετικά με τη χρησιμότητα της τηλεκαίτευσης, τα εσωτερικά κίνητρα και την αντιλαμβανόμενη αυτοαποτελεσματικότητά τους την περίοδο της πανδημίας. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.), *Πρακτικά 11ου Διεθνούς Συνεδρίου για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση* (τόμ.4, μέρος Α', σσ. 110 - 125). Αθήνα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ελληνικό Δίκτυο Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης.
- Onyema, E. M., Eucheria, D. N. C., Obafemi, D. F. A., Sen, S., Atonye, F. G., Sharma, D. A. & Alsayed, A. O. (2020). Impact of Coronavirus Pandemic on Education. *Journal of Education and Practice*, 11 (13), 108–121.
- Orhan, G. & Beyhan, O. (2020). Teachers' perceptions and teaching experiences on distance education through synchronous video conferencing during Covid-19 pandemic. In: Vlăduțescu, H. S., Bunăiașu, C. M. & Negrea, X (Ed.), *Social Sciences and Education Research Review*, 7 (1). University of Craiova, Department of Communication, Journalism and Education Science
- Ράμμος, Δ. & Μπράτιτσης, Θ. (2020). Η επικοινωνία με τους γονείς στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην εποχή της πανδημίας Covid-19. Η περίπτωση του Δημοτικού Σχολείου. Στο Θ. Μπράτιτσης (Επιμ.), *Πρακτικά Περιλήψεων 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου με τίτλο: «Ανοικτοί Εκπαιδευτικοί Πόροι και Ηλεκτρονική Μάθηση»* (σ. 22). Φλώρινα: Εργαστήριο Δημιουργικότητας, Καινοτομίας και Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση (ΔηΚαιΤΕ) του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, Ελληνική Επιστημονική Ένωση Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση (ΕΤΠΕ).
- Rapanta, C., Botturi, L., Goodyear, P., Guàrdia, L. & Koole, M. (2020). Online university teaching during and after the Covid-19 crisis: Refocusing teacher presence and learning activity. *Postdigital Science and Education*, 2, 923–945. Doi: <https://doi.org/10.1007/s42438-020-00155-y>
- Reimers, F., Schleicher, A., Saavedra, J., Tuominen, S. (2020). *Supporting the continuation of teaching and learning during the COVID-19 Pandemic*. Annotated resources for online learning. OECD
- Ρήγα, Α., Ιωαννίδη, Β. & Περικλειδάκης, Γ. (2022). Σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση: θεωρητική διερεύνηση του ρόλου της και της απήχησης της στους/στις μαθητές/τριες. Στο Α. Λιοναράκης (Επιμ.), *Πρακτικά 11ου Διεθνούς Συνεδρίου για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση* (τόμ.9, μέρος Β', σσ. 29 - 36). Αθήνα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Ελληνικό Δίκτυο Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης.
- Robson, C. & McCartan, K. (2015). *Real World Research* (4th Ed.).Wiley.
- Σπανού, Μ. & Κώστας, Α. (2021). Διερεύνηση της Εφαρμογής της Επείγουσας Απομακρυσμένης Διδασκαλίας κατά την 1η Περίοδο της Πανδημίας μέσα από την Ανάλυση Περιεχομένου Δημοσιεύσεων στο Διαδίκτυο. Στο Ν. Αλεξανδρή, Χ. Δουληγέρη, Π. Βλάμος, Β.Σ., Μπελεσιώτης & Σ. Δουκάκης, (Επιμ.), *Πρακτικά 13th Conference on Informatics in Education - Η Πληροφορική στην Εκπαίδευση (13th CIE2021)* (σσ. 102 - 115), [Τμήμα Πληροφορικής του Ιονίου Πανεπιστημίου](#) και το [Τμήμα Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Πειραιώς](#). Αθήνα: Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών.

- Σταχτέας, Χ. & Σταχτέας, Φ. (2020). Ιχνηλάτηση των Απόψεων των Καθηγητών για την Τηλεκπαίδευση στην Αρχή της Πανδημίας. *Επιστήμες Αγωγής*, (2), 173-194.
- Trust, T., Carpenter, J. P., Krutka, D. G. & Kimmons, R. (2020). #RemoteTeaching & #RemoteLearning: Educator Tweeting During the COVID-19 Pandemic. *Journal of Technology and Teacher Education*, 28 (2), 151 - 159.
- Τσιχουρίδης, Χ., Μπατσίλα, Μ., Πέτρου, Ν., & Ρουσσάκης, Ι. (2021). Η επίδραση της «κοινωνικής αποστασιοποίησης» κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19 σε μαθητές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην περιοχή της Θεσσαλίας. Στο Α. Σοφός, Α. Κώστας, Γ. Φούζας & Β. Παράσχου (Επιμ.), *Πρακτικά του 1ου Διεθνούς Συνεδρίου «Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες: Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις* (σσ. 203 - 218). Ηλεκτρονική έκδοση: Ελληνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης.
- Van Hecke, S., Fuhr, H. & Wolfs W. (2021). The politics of crisis management by regional and international organizations in fighting against a global pandemic: the member states at a crossroads. *International Review of Administrative Sciences*, 0 (0), 1–19. DOI: 10.1177/0020852320984516
- Williamson, B., Eynon, R. & Potter, J. (2020). Pandemic politics, pedagogies and practices: digital technologies and distance education during the coronavirus emergency, *Learning, Media and Technology*, 45 (2), 107 - 114, DOI: 10.1080/17439884.2020.1761641
- Wulff, A. (2021). Global Education Governance in the Context of COVID - 19: Tensions and Threats to Education as a Public Good. *Development*, 64, 74–81, <https://doi.org/10.1057/s41301-021-00293-1>
- Φύκαρης, Ι. (2021). Η Εξ Αποστάσεως Διδασκαλία στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Μια διδακτική δυνατότητα (;) ή ένα εκπαιδευτικο-κοινωνικό δίλημμα (;). *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 38, 181 – 195.
- Zhang, X. (2018). Mitigating Suburban English Writing Teachers' Constrained Professional Development Through Distance Education: One Case Study. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 19 (5), 239-254.
- Zhang, W., Wang, Y., Yang, L., & Wang, C. (2020). Suspending Classes Without Stopping Learning: China's Education Emergency Management Policy in the COVID - 19 Outbreak. *Journal of Risk and Financial Management*, MDPI, Open Access Journal, 13 (3), 1-6.